

Puhetta vihapuheesta –podcast, jakso 1

Haastattelija: Unna Lehtipuu

Vieraat: Journalisti-lehden päätoimittaja Maria Petterson
Rikosoikeuden professori Kimmo Nuotio
Emeritusarkkipiispa Kari Mäkinen

Puhetta vihapuheesta –podcastin ensimmäisessä jaksossa keskustellaan vihapuheesta, maalittamisesta ja uhkailusta. Miten pystyy erottamaan rangaistavan vihapuheen tavallisesta vihaisesta puheesta? Ja missä menee sananvapauden raja, kun arvostele yhteiskunnan politiikkaa tai median julkaisuja? Kimmo Nuotion mielestä sananvapaus on tärkeä osa demokratiaa ja ihmisoikeuksia, mutta rangaistavan vihapuheen puolelle, kuten kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, päädytään kun uhkaillaan, solvataan, kiistetään ryhmän ihmisyyttä tai yleistetään joku ihmisryhmä esimerkiksi rikollisiksi.

Journalistit määrittelevät vihapuheen usein rikosoikeudellista määritelmää laajemmin. Maria Pettersonin mukaan tämä johtuu siitä, että Suomen laki ei ole vielä päässyt kiinni kaikkiin tämänpäiväisiin erilaisiin vihapuhe variaatioihin. Vihapuhe voi tarkoittaa sellaista häirintää, jonka tarkoitus on uhkailla, kiusata, häiritä tai muilla tavoin saada henkilö tai yhteisö hiljenemään. Yksi esimerkki tästä on *maalittaminen*. Maalittaminen tarkoittaa, että ihmiset eivät ainoastaan lähetä kirjoittajalle inhottavia ja häiritseviä viestejä, mutta kehottavat myös muitakin tekemään niin.

Näin Petterson kuvailee tilannetta toimittajan näkökulmasta: *”saattaa olla esimerkiksi joku hyvin vaikutusvaltainen henkilö jolla on paljon seuraajia, joka sanoo, että katso kuinka tyhmän jutun tämä toimittaja kirjoitti. Menkääpäs nyt kaikki kertomaan hänelle, että hän on ääliö. Ja se saattaa johtaa kymmenien tai satojen viestien tulvaan, jotka tekevät työnteosta ja välillä elämästäkin hyvin hankalaa”*.

Pettersonin mukaan ihmiset, jotka hyökkäävät ja häiriköivät vetoavat sananvapauteen oikeuttaakseen nämä teot. Todellisuudessa häiriköinti johtaa sananvapauden kapenemiseen, koska ihmiset joiden työ on sanoa ja kirjoittaa, eivät voi tehdä sitä enää. Tutkimuksissa on myös huomattu, että kommunikoinnin helppous on selvästi lisännyt häirintää. Nuotion mukaan on hyvä muistaa, että moniarvoisuus viestinnässä ja mediassa on osa demokratiaa ja sananvapauteen liittyy myös oikeus vastaanottaa monipuolista viestintää.

Pettersonin mukaan naisiin kohdistuva vihapuhe on yleensä enemmän seksuaalisävytteistä. Hänen mukaansa yksi olennainen komponentti vihapuheessa on naisviha, esimerkiksi jos tutkii millaisia viestejä saavat feminismistä kirjoittavat naiset.

Emeritusarkkipiispa Kari Mäkisen mukaan vihapuhe ei ole mikään uusi ilmiö. Historiallinen perspektiivi on olennainen ymmärtää, sillä se kertoo, että toista ihmisryhmää tai henkilöä määrätietoisesti väheksyvä puhe ei ole syntynyt tyhjiössä: *”Ei ole kysymys siitä, että sattui olemaan vaan joitakin huonosti käyttäytyviä ihmisiä, vaan se kytkeytyy historialliseen tilanteeseen, ympäröivään yhteiskuntaan, sen jännitteisiin, valtapolitiikkaan ja niin edelleen. On myöskin se puoli, että se näyttää miten, jos tällöinen puhetapa normalisoituu, niin se saattaa myöskin hyvin nopeasti muuttua teoksi. Ja tässä ajassa näyttää siltä, että on sen kaltaista turhautumista, epäoikeudenmukaisuuden kokemusta ja ehkä pinnan alaista pelkoa ja epävarmuutta, joka sitten puhkeaa näin”*.

Mitä tiedetään heistä, jotka tuottavat vihapuhetta? Pettersonin mukaan tutkimuksissa katsotaan yleensä vain uhreja, tai kohteita, vaikka fokus pitäisi olla tekijöissä: *”Ihan sama, kun me tutkittaisimme, vaikka rattijuoppojen uhreja, että mikäs heitä yhdistää ja mikä ehkä altistaa heitä sille et he jää auton alle”*.

Nuotion mukaan oikeustapauksia tarkasteltaessa rangaistavan vihapuheen osalta valtaosa tekijöistä on yli 30-vuotiaita suomalaistaustaisia miehiä.

Kansainvälisessä kirjallisuudessa on myös nostettu esiin kuplaantuminen, eli että lähipiirissään vahvistuu tietynlaiset ajatukset ja toinen toista yllyttää ”aikamoiseen kielenkäyttöön”. Mäkisen mukaan, ulkopuolelle jäämisen, avuttomuuden ja voimattomuuden kokemukset voivat olla sellaiset jotka saa aikaan sen, että on tarve purkautua.

Myös EU:ssa on mietitty, miten vihapuheeseen voidaan puuttua paremmin. Joissain maissa on tehty lainsäädäntöä, missä painotetaan, että pitää olla helppoa ilmiantaa vihapuhetta ja ilmiannot pitää tutkia tietyssä ajassa. Pettersonin mukaan tällä lainsäädännöllä saadaan jotain aikaan, mutta on epäilevä siihen suhteen, että pelkästään isot sosiaalisen median yritykset olisivat ratkaisu vihapuheongelmaan.

Keskustelussa tuodaan esiin, että on ongelmallista, että esimerkiksi työnantaja ei voi ajaa oikeusasiaa maalitetun toimittajan puolesta, vaan toimittajan pitää itse käydä läpi kaikki vihapuheviestit ja toimittaa ne poliisille. Nuotio huomaa samankaltaisen ongelman tuomiomäärissä: *”Rikosilmoituksia on tullut aika paljon, mutta jos me katsotaan tuomioita, niin niiden määrät on kyllä nousseet selvästi, mutta silti ne ovat vielä varsin vähäisiä.”*

Petterson lisää, että lainsäädäntöasioiden ulkopuolella on tärkeää, että työpaikalla on strategia sen varalta, että työntekijä joutuu vihakampanjan kohteeksi. Sen avulla varmistetaan, että pomot ja kollegat tietävät mitä tehdä ja miten tukea työntekijää.

Jakson lopussa esitetään ratkaisuja vihapuheen torjumiseksi. Ratkaisuna tilanteeseen nähtiin sosiaalisen median alustojen vastuu sekä mielipidejohtajien vahva kannanotto vihapuheen lopettamiseksi. Näin Kari Mäkinen muotoili asian: *”Mä ajattelen että kyllä sillä, et siis paitsi poliittisen vaikuttajat niin myöskin muut mielipidevaikuttajat, ne jotka julkista puhevaltaa käyttävät, niin ensinnäkin katsoisivat omaa puhettaan ja sitten-, että sillä taholla tällä olis ehdoton nollatoleranssi.”*